

SPIS TREŚCI

Przedmowa	5
Wstęp	9
Rozdział I	
DETERMINANTY HISTORYCZNE PROCESU UKSZTAŁTOWANIA SIĘ PIELGRZYMKOWEGO CENTRUM GÓRNEGO ŚLĄSKA NA GÓRZE ŚW. ANNY DO 1945 R.	27
1.1. Usytuowanie miejsca pątniczego na Górze św. Anny	27
1.1.1. Góra-symbol w sercu Górnego Śląska	27
1.1.2. Nazwy wzniesienia	28
1.1.3. Święta góra ziemi śląskiej	31
1.2. Kościół św. Anny, figurka św. Anny Samotrzeciej i jej kult na Górze św. Anny	31
1.2.1. Początki annogórskiego sanktuarium – 1480 r.	31
1.2.2. Gotycka figurka św. Anny Samotrzeciej	33
1.2.3. Kult św. Anny Samotrzeciej w sanktuarium annogórskim od połowy XVII w. i jego górnośląskie refleksy	35
1.2.3.1. Najstarsze annogórskie pieśni o św. Annie Samotrzeciej z XVIII w.	37
1.2.3.2. Modlitewnik cysterski z Jemielnicy z 1778 r. o św. Annie	43
1.2.3.3. Górnośląskie Bractwo św. Anny z początków XX w.	45
1.2.3.4. Biskupia koronacja figurki św. Anny Samotrzeciej w 1910 r.	46
1.2.3.5. Patronka małżeństw, matek, babć i wdów	46
1.3. Sprowadzenie i osiedlenie małopolskich franciszkanów- reformatów na Górze św. Anny w 1656 r.	47
1.3.1. Fundatorzy sanktuarium – ród Gąszynów	47
1.3.2. Sprowadzenie i osiedlenie reformatów na Górze Chelmowej	48

1.3.3. Budowa kaplic kalwaryjskich w latach 1700–1709	50
1.3.4. Dwustuletni patronat Gaszynów nad sanktuarium	51
1.4. Wprowadzenie przez reformatów nabożeństw kalwaryjskich w 1764 r. i ich wpływ na rozwój ruchu pątniczego z Górnego Śląska na Górę św. Anny w latach następnych	53
1.4.1. Początkowe wzbranianie się reformatów przed objęciem i prowadzeniem obchodów kalwaryjskich	53
1.4.2. Objęcie organizacji nabożeństw kalwaryjskich przez reformatów	54
1.4.3. Inauguracja nabożeństw kalwaryjskich w 1764 r.	56
1.4.4. Ruch pielgrzymkowy na Górę św. Anny w pierwszych latach po rozpoczęciu nabożeństw kalwaryjskich	57
1.4.5. Najstarszy porządek obchodów kalwaryjskich, pierwsze kalwaryjki oraz papieskie przywileje odpustowe dla Góry św. Anny	59
1.4.6. Wizyty królów pruskich na Górze św. Anny	61
1.4.7. Sekularyzacja i pierwsze wygnanie annogórskich reformatów w 1811 r.	62
1.5. Śląscy franciszkanie i ich dwujęzyczne duszpasterstwo pątników na Górze św. Anny w latach 1861–1939	64
1.5.1. Objęcie Góry św. Anny przez franciszkanów z Westfalii	64
1.5.2. Oddzielne odpusty dla polsko- i niemieckojęzycznych pątników na Górze św. Anny od 1861 r.	65
1.5.3. Kulturkampf i drugie wygnanie annogórskich franciszkanów w 1875 r.	71
1.5.4. Ruch pątniczy na Górę św. Anny od kulturkampfu do I wojny światowej	71
1.5.5. Oficyny wydawnicze na Górze św. Anny w XIX i XX w. w służbie pątników	74
1.5.6. Obchody jubileuszu stulecia nabożeństw kalwaryjskich w 1864 r. i dwustulecia istnienia kalwarii w 1910 r.	75
1.5.7. Zasięg terytorialny dwujęzycznego pielgrzymowania na Górę św. Anny w latach 1904–1940	78
1.5.8. Liczebność dwujęzycznego ruchu pielgrzymkowego w latach 1904–1940	93
1.5.9. Góra św. Anny – „miejsce spotkania” dla wszystkich opeji narodowościowych na Górnym Śląsku	96
1.6. Troska biskupów wrocławskich i kleru diecezjalnego o annogórskie sanktuarium	99
1.7. Plebiscyt i trzecie powstanie śląskie w 1921 r. oraz jego polityczne reperkusje na Górze św. Anny w latach międzywojennych	104
1.7.1. Sytuacja przed plebiscytem	104
1.7.2. Wizyta nuncjusza apostolskiego, arcybiskupa Achillesa Rattiego, późniejszego papieża Piusa XI, w annogórskim sanktuarium – 14 czerwca 1920 r.	106

1.7.3. Plebiscyt górnośląski – 20 marca 1921 r. i jego refleksy na Górze św. Anny	108
1.7.4. Trzecie powstanie śląskie na Górze św. Anny z perspektywy sanktuarium	109
1.7.5. Po powstaniu i podziale Górnego Śląska między Polskę i Niemcy w 1922	118
1.7.6. Góra św. Anny w latach 1929–1930 w oczach konsula II Rzeczypospolitej na Śląsku Opolskim, Leona Malhomme'a	120
1.7.7. Lata hitleryzmu i trzecie wygnanie franciszkanów z Góry św. Anny w 1941 r.	126
1.8. Podsumowanie	132

Rozdział II

WKŁAD DIECEZJI OPOLSKIEJ I ŚLĄSKICH FRANCISZKANÓW W UTRWALENIE TRADYCYJNEJ ROLI GÓRY ŚW. ANNY JAKO CENTRUM PIELGRZYMKOWEGO ŚLĄSKA OPOLSKIEGO W LATACH 1945–1999	133
--	-----

2.1. Diecezja opolska w procesie ugruntowania wiodącej roli Góry św. Anny jako głównego miejsca pątniczego na Śląsku Opolskim	133
2.1.1. Nowa rzeczywistość diecezjalna i nowe uwarunkowania pastoralne Kościoła na Śląsku Opolskim a Góra św. Anny	133
2.1.2. Prawna relacja sanktuarium na Górze św. Anny do diecezji opolskiej	142
2.1.2.1. Próby określenia prawa własności do sanktuarium na Górze św. Anny (1945–1955)	143
2.1.2.2. Dom Pielgrzyma w prawnej relacji do diecezji opolskiej (1945–1951)	148
2.1.2.3. Status parafialny sanktuarium na Górze św. Anny (1945–1972)	154
2.1.2.4. Definitywne ustalenie franciszkańskiego prawa własności do annogórskiego sanktuarium	156
2.1.3. Pastoralna działalność pierwszego administratora apostolskiego w Opolu, ks. Bolesława Kominka związana z Górą św. Anny (1945–1951)	159
2.1.4. Góra św. Anny w okresie rządów wikariusza kapitulnego, ks. Emila Kobierzyckiego (1951–1956)	162
2.1.5. Pierwszy biskup opolski Franciszek Jop a sanktuarium na Górze św. Anny (1956–1976)	166
2.1.6. Drugi biskup opolski Alfons Nossol a Góra św. Anny	172

2.2. Franciszkanie jako kustosze sanktuarium i duszpasterze pielgrzymów na Górze św. Anny	189
2.2.1. Przymusowa polonizacja klasztoru w 1945 r.	189
2.2.2. Franciszkańska działalność w sanktuarium w latach 1945-1956	191
2.2.3. Franciszkanie na Górze św. Anny w latach 1957-1999	194
2.3. Podsumowanie	198

Rozdział III

NAJWIĘKSZE W HISTORII ANNOGÓRSKIE WYDARZENIA PIELGRZYMKOWE - OBCHODY JUBILEUSZU 500-LECIA SANKTUARIUM I POBYT PAPIEŻA JANA PAWŁA II NA GÓRZE ŚW. ANNY

199

3.1. Obchody jubileuszu 500-lecia sanktuarium na Górze św. Anny w 1980 r.

199

3.1.1. Przygotowania wstępne	199
3.1.2. Starania o papieski tytuł bazyliki dla kościoła św. Anny	201
3.1.3. Przygotowanie bliższe - biskup Alfons Nossol u Ojca św.	203
3.1.4. Początek obchodów jubileuszu na Górze św. Anny - pierwszy Emaus kapłański	205
3.1.5. Jubileuszowa pielgrzymka studentów i pielgrzymki parafialne	205
3.1.6. Początek annogórskiej tradycji pielgrzymowania sióstr zakonnych	206
3.1.7. Jubileuszowe pielgrzymki - dziewcząt i osób chorych	206
3.1.8. Główne obchody jubileuszu na Górze św. Anny podczas pielgrzymki mężczyzn i młodzieńców w dniach 28-29 czerwca 1980 r.	207
3.1.9. Kolejne wydarzenia pielgrzymkowe w roku jubileuszu	212
3.1.10. Pokłosie jubileuszu	213

3.2. Papież Jan Paweł II na Górze św. Anny w 1983 r.

216

3.2.1. Przygotowania do pielgrzymki papieskiej	217
3.2.2. Dzień 21 czerwca 1983 r. - oczekiwanie na przybycie papieża	220
3.2.3. Przybycie Ojca Świętego	222
3.2.4. Przemówienie powitalne biskupa opolskiego Alfonsa Nossola	223
3.2.5. Nieszpory maryjne	224
3.2.6. Annogórska homilia Ojca św. Jana Pawła II - „Ziemia ta wciąż potrzebuje wielorakiego pojednania”	225
3.2.7. Papieska koronacja obrazu Matki Boskiej Opolskiej	230
3.2.8. Procesja z darami	231

3.2.9. Pożegnanie z wiernymi	231
3.2.10. Spotkanie Jana Pawła II z franciszkanami w bazylice św. Anny	232
3.2.11. Po pielgrzymce papieskiej	234
3.2.12. Po szesnastu latach – papież Jan Paweł II ponownie na śląskiej ziemi – w Gliwicach, w czwartek 17 czerwca 1999 r.	237
3.3. Podsumowanie	245

Rozdział IV

DOROCZNE NABOŻEŃSTWA PIELGRZYMKOWE NA GÓRZE ŚW. ANNY I ZWIĄZANE Z NIMI FORMY POBOŻNOŚCI PĄTNICZEJ W LATACH 1945-1999	247
---	-----

4.1. Uwagi wstępne	247
4.2. Nabożeństwa ponaddiecezjalne	249
4.2.1. Patronalna uroczystość św. Anny (26 lipca)	249
4.2.2. Odpusty wielkie z obchodami kalwaryjskimi	253
4.2.2.1. Święto Podwyższenia Krzyża św. (14 września)	254
4.2.2.2. Uroczystość Wniebowzięcia NMP (15 sierpnia) i wspomnienie Świętych Aniołów Stróżów (koniec sierpnia) – w połączeniu z obchodem regionalnych dożynek	262
4.2.3. Odpusty małe z obchodami kalwaryjskimi	265
4.2.3.1. Wielki Piątek	265
4.2.3.2. Znalezienie Krzyża św. (3 maja) – w połączeniu z pielgrzymką przewodników kalwaryjskich	266
4.2.3.3. Uroczystość Wniebowstąpienia Pańskiego	267
4.2.3.4. Poniedziałek po Zesłaniu Ducha Świętego – święto NMP Matki Kościoła – w połączeniu z pielgrzymką terjarzy	267
4.2.3.5. Uroczystość Trójcy Przenajświętszej	267
4.2.3.6. Wspomnienie NMP z Góry Karmel – Matki Boskiej Szkaplerznej (16 lipca)	267
4.2.3.7. Wspomnienie św. Piotra z Alkantary (19 października) – w połączeniu z pielgrzymką myśliwych	270
4.2.3.8. Charakterystyka małych odpustów	270
4.2.4. Odpusty franciszkańskie, bez obchodów kalwaryjskich – dzień Matki Boskiej Anielskiej z Porcunkuli (2 sierpnia) i dzień św. Franciszka z Asyżu (4 października) – w połączeniu z pielgrzymką orkiestr kalwaryjskich i hodowców gołębi	271
4.3. Nabożeństwa diecezjalne	271
4.3.1. Pielgrzymka mężczyzn i młodzieńców	272
4.3.2. Pielgrzymka młodzieży żeńskiej, a od 1992 r. – pielgrzymka ogólnomłodzieżowa	282

4.3.3. Pielgrzymka ministrantów	286
4.3.4. Pielgrzymka chorych i niepełnosprawnych	289
4.3.5. Pielgrzymka głuchoniemych	292
4.3.6. Pielgrzymka niewidomych	294
4.3.7. Pielgrzymka księży	295
4.3.8. Pielgrzymka sióstr zakonnych	296
4.3.9. Pielgrzymka dzieci	297
4.3.10. Pielgrzymki młodzieży i studentów oraz od 1997 r. – franciszkańskie Międzynarodowe Święto Młodzieży	297
4.3.11. Pielgrzymka chórów kościelnych	299
4.3.12. Pielgrzymka ludności cygańskiej – ludu Romów, a od 1996 r. – pielgrzymka mniejszości narodowych i etnicznych	300
4.3.13. Pielgrzymka wolontariuszy i pracowników charytatywnych	307
4.3.14. Pielgrzymki żołnierzy i strażaków	308
4.4. Podsumowanie	309
Rozdział V	
ZASIĘG PRZESTRZENNY I ETNICZNY ORAZ STAN LICZEBNY RUCHU PIELGRZYMKOWEGO NA GÓRĘ ŚW. ANNY W OSTATNIM PÓLWIECZU	311
5.1. Uwagi wstępne	311
5.2. Geografia przestrzenna i etniczna pielgrzymowania na Górę św. Anny w latach 1945–1998	313
5.2.1. Powojenny zasięg przestrzenny pielgrzymek	314
5.2.2. Zmiany obszaru oddziaływania sanktuarium w porównaniu z okresem przedwojennym	317
5.2.3. Parafialne tradycje pątnictwa i ich rocznicowe akcentowanie w sanktuarium	322
5.2.4. Niektóre elementy organizacji pątnictwa i charakterystyczne przejawy pielgrzymowania	324
5.3. Stan liczebny annogórskiego ruchu pielgrzymkowego w minionym pięćdziesięcioleciu	333
5.4. Podsumowanie	343
Zakończenie	345
Kalendarium ważniejszych wydarzeń w dziejach sanktuarium na Górze św. Anny	348
Zusammenfassung	350
Summary	353
Resumé	356
Résumé	360
Riassunto	363

Wykaz źródeł i literatury

366

Aneksy

1. Wykaz miejscowości, z których przybywały pielgrzymki na Górę św. Anny na wielkie obchody kałwaryjskie w latach 1904–1940

382

2. Stan liczebny grup pielgrzymkowych oficjalnie powitanych i uroczystie wprowadzonych do kościoła św. Anny, uczestniczących w polskich i niemieckich (n) wielkich obchodach kałwaryjskich uroczystości: Wniebowzięcia NMP (W), Aniołów Stróżów (A) i Podwyższenia Krzyża św. (K) na Górze św. Anny w latach 1928–1940

414

3. Wykaz zarejestrowanych w sanktuarium miejscowości i parafii (z podaniem liczby pielgrzymów) uczestniczących w wielkich obchodach kałwaryjskich uroczystości: Wniebowzięcia NMP (W), Aniołów Stróżów (A) i Podwyższenia Krzyża św. (K) na Górze św. Anny w latach 1945–1998

437

Indeks osób

505